

EĞRİ SABAN

Itamar Vieira Junior (1979) Brezilya'da Bahia eyaletinin Salvador şehrinde doğdu. Universidade Federal da Bahia'da Coğrafya Bölümü'nden master derecesi alan Vieira aynı üniversitede "Etnisite ve Afrika Çalışmaları" bölümünden doktora derecesi aldı. Araştırma konusu firari köleler ve onların soyundan gelenlerin oluşturduğu *quilombos* adlı Afro-Brezilya topluluklarının devam eden mücadeleleri üzerineydi. *Eğri Saban* adlı romanı Portekizce edebiyat alanında verilen prestijli Prémio LeYa Ödülü'nü, Brezilya'da Jabuti Ödülü'nü ve Portekizcede roman dalında verilen en önemli ödül olan Oceanos Ödülü'nü aldı. Dias (2021) ve *Doramar ou a odisseia* (2021) adlı öykü kitapları ve *Eğri Saban*'ın devamı niteliğinde *Salvar o fogo* (2023) ile *Coração sem Medo* (2025) adlı romanları vardır.

Başak Bingöl Yüce 1980 yılında Ankara'da doğdu. Bilkent Üniversitesi İngilizce-Fransızca Mütercim Tercümanlık bölümünden mezun oldu. Ankara Üniversitesi'nin Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde uluslararası ilişkiler ve Avrupa Birliği alanında lisansüstü çalışmalar yaptı. Yüksek lisansını Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı bölümünde tamamladı. Anadolu Ajansı'nın Ankara ve Washington bürolarında diplomasi muhabiri olarak çalıştı. Doktorasını Binghamton Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat bölümünde yaptı. Bu süreçte serbest gazeteci olarak Türkçe ve İngilizce yayın kuruluşlarına yazı, haber ve röportajlarla katkıda bulunmaya devam etti. Clarice Lispector, Terry Eagleton, André Aciman, Harold Bloom, Antonio Candido ve Ken Bruen gibi yazarların eserlerini Türkçeye çevirdi. Halen ABD'de çeşitli üniversitelerde uluslararası ilişkiler ve edebiyat alanında dersler veriyor.

ITAMAR VIEIRA JUNIOR

Eğri Saban

Roman

Portekizceden eviren
Başak Bingöl Yüce

YAPI KREDİ YAYINLARI

Babama...

“Toprak, buğday, ekmek, masa, aile (toprak); bu döngüde var olur, derdi peder vaazlarında, aşk, emek ve zaman.”

Raduan Nassar

İçindekiler

- I. Kesme Teli • 11
- II. Eğri Saban • 67
- III. Kan Nehri • 145

I. KESME TELİ

1.

Bavulu açıp ortasından düğümlemiş, eski, pis bir haliya sarılı ve siyah lekelerle kaplı bıçağı çıkardığımda yedi yaşına yeni girmiştim. Yanımda duran kız kardeşim Belonisia ise benden yaklaşık bir yaş daha küçüktü. Geçen hafta topladığımız mısır koçanlarından yapılmış bebeklerle dışarıda oynuyorduk. Mısırların sararmış kabuklarından elbiseler uyduruyor, koçanlara giydiriyorduk. Oyuncağın bebekler kızlarımız oluyordu, Bibiana ve Belonisia'nın kızları. Büyükanнемimizin arka bahçeye çıkıp uzaklaştığını görünce evin boş olduğunu anlayıp başımızı salladık. Büyükanнемimiz Donana'nın deri bavulda, yırtık pırtık, bozulmuş domuz yağı kokan kıyafetlerinin arasında ne sakladığını görmenin vakti gelmişti. Büyükanнемimiz büyüdüğümüzün farkındaydı; biz iki meraklı kız odasına dalar, işittiğimiz konuşmalar ya da bavuluna gömülü eşyalar gibi bilmediğimiz şeyler hakkında sorular sorardık. Anne babamız bizi durmadan azarlardı. Büyükanнемimin sert bir bakışıysa titreyip ateşe çok yaklaşmış gibi kızarmamıza yeterdi.

Bu yüzden büyükanнемimin arka bahçeye doğru yürüdüğünü görünce hemen Belonisia'ya baktım. Eşyalarını altüst etmeyi kafama koymuştum, hiç duraksamadan lekeli, üstü toz toprakla kaplı eski bavulunu açmak için parmak uçlarında odasına yöneldim. Bavul kendimizi bildik bileli o yatağın altında saklıydı. Kapı aralığına tüneyip, büyükanнем Donana'nın bostandan geçerek kümesin eski tüneğinin ardındaki ormana doğru ağır ağır gidişini izledim. O zamanlar büyükanнемimin kendi kendine konuşmasına alışmıştık, tuhaf şeyler gevelerdi, mesela birine –bizim görmediğimiz birine– hiç tanımadığımız Carmelita teyzeden uzak durmasını söylemişti. Kafasında yaşayan o hayaletten kızlarını rahat bırakmasını isterdi.

İpe sapa gelmez şeyler der dururdu. Göremediğimiz varlıklar –ruhlar– hakkında konuşurdu veya hemen hiç duymadığımız insanlar, uzak akrabalar ve arkadaşları hakkında. Evde, sokak kapısında, tarlalara giden yolda ve arka bahçede öylece konuştuğunu duymaya alışmıştık, sanki tavuklarla ya da kuruyan ağaçlarla sohbet ediyordu. Belonísia ve ben birbirimize bakar, kıs kıs güler, o fark etmeden iyice sokulurduk. Sadece onu dinlemek için elimizde ne varsa oynarmış gibi yapardık. Sonra oyuncak bebeklerimizle, bitki ve hayvanlarımızla büyükannemin dediklerini büyük bir ciddiyetle tekrarlardık. Tıpkı annemin, mutfakta babama fısıldadıklarını tekrarladığımız gibi: “Bugün de bir fırtınadan bahsediyor, gittikçe daha çok kendi kendine konuşmaya başladı.” Babamız, büyükannemin bunama belirtileri göstermeye başladığını pek de kabul etmek istemiyordu. Babam, zaten her zaman kendi kendine konuştuğunu söylüyordu, dualarını ve büyülerini hep kendinden geçmiş gibi, sanki düşüncelerini aklında döndürüyormuşçasına okurdu.

O gün büyükannemin sesi, gıdıklamalar ve kuş sesleri arasından uzaklaşarak kaybolmuştu. Bize çoğu zaman hiçbir şey ifade etmeyen duaları ve şarkıları sanki oradan kovulmuştu, işlemek üzere olduğumuz suçun tetiklediği heyecan dolu kalp çarpıntımız onları kovalamıştı. Belonísia sürüklenerek yatağın altına girdi ve bavulu çekip çıkardı. Betonun pürüzlerini örten domuz derisi, vücudunun altında toplandı. Parlayan gözlerimizin önündeki bavulu açtım. Birkaç yırtık pırtık eski giysiyi ve renkleri hâlâ canlılığını koruyan, açık bir günün tam da anlatamayacağım ışığında daha da parlayan kıyafetleri çıkardım. Gelişigüzel toplanıp katlanmış elbiselerin içinde, büyükannemin özenle sakladığı değerli bir mücevhermiş gibi dikkat çeken, pis bir bezle sarılı bir şey vardı. Bir yandan büyükannem dönerse diye kulak kabartmışken, tetikteyken düğümü çözdüm. Belonísia’nın gözlerinin, topraktan henüz çıkarılıp işlenmiş bir taştan yapılan yepyeni bir hediyeyi alır gibi parladığını gördüm. Gözümüze ne küçük ne de büyük görünen bıçağı aldım, kız kardeşim tutmak istedi. İzin veremezdim, önce ben inceleyecektim. Kokladım, burnuma büyükannemin bavulundaki diğer şeylerin kötü kokusu gelmedi, bıçak lekeli ya da çizik de değildi. O kısacık zaman aralığında tek istediğim büyükannemin sırrını sonuna kadar araştırmaktı, ellerimde parlayan bıçağın ne işe yaradığını keşfetme şansını kaybetmek istemiyordum. Bir ayna

gibi, yüzümün bir kısmının yansıdığını, arkamdaki kız kardeşimin yüzünün belirmediğini de gördüm. Belonísia elimden bıçağı almak istedi ama elini ittim. “Bırak ben tutayım Bibiana” dedi. “Bekle biraz” dedim. Metali ağzıma aldım, tadına bakmak için yoğun bir istek duyuyordum ve tam o anda, bıçak sert bir şekilde çekildi. Şaşkın gözlerim bıçağı kendi ağzına götüren Belonísia’nın kilitlendi. Metalin ağır tadıyla birlikte yarı açık dudaklarımın kenarından akan ve çeneme damlayan sıcak kanın tadını da aldım. Kan pis ve lekeli bezin üzerine damlayıp onu iyice kararttı.

Belonísia da bıçağı ağzından çekip bir şey tutmak istiyormuş gibi elini ağzına götürdü. Dudakları kırmızıya boyanmıştı, bıçağın tadına baktığından mı yoksa kendini yaralamış olduğundan mı kestiremedim, çünkü onun ağzı da kanıyordu. Kanın yutabildiğim kadarını yuttum, kız kardeşim ağrıya dayanmaya çalışıyor, gözleri şaşkın ve yaşlı, telaş içinde eliyle ağzını siliyordu. Büyükanne adımlarının yavaşça yaklaştığını işittim, sonra büyükanne Bi-bianna, Zézé, Domingas ve Belonísia diye bize bağırdı. “Bibiana, patateslerin yandığını görmüyor musunuz?” Metalin ve elbisele-rimizi ıslatan kanın kokusuyla karışık yanmış patates kokusunu da duydum.

Büyükanne Donana odasını mutfaktan ayıran perdeyi açtığı anda, bıçağı yerden almış, çoktan ıslak beze gelişigüzel sarmıştım ama deri bavulu yatağın altına henüz itmemiştim. Ağır eli önce benim sonra da Belonísia’nın kafasına inmeden büyükanne korku dolu gözlerini gördüm. Orada ne yaptığımızı, bavulunun neden yatağın altından çıktığını, bütün bu kanın nereden geldiğini sorduğunu duydum. Dilimizi koparmakla tehdit ederek “Söyleyin” diyordu, birimizin dilini zaten elinde tuttuğundan haberi bile yoktu.

2.

Annemle babam tarladan dönünce büyükanne çıldırmış halde buldular, kafamızı büyük bir kova suyun içine sokup bağıırıyordu: “Dili gitti, kesmiş dilini!” O kadar çok bağırdı ki, Zeca Chapéu Grande ve Salustiana Nicolau bir an için kendi inançlarının da etkisiyle, kızlarının ancak geniş bir hayal gücüyle açıklanabilecek gizemli bir ayinde dillerini kestiklerini düşünmüş olmalı. Kova

kıpkırmızıydı ve ikimiz de ağlıyorduk. Bizi affetmeleri için anne babamızın kollarında daha da ağladıkça hangimizin dilinin kesildiğini, Água Negra'ya millerce uzak olan hastaneye kimin hemen götürülmesi gerektiğini anlamak zorlaşıyordu. Çiftliğin kâhyası bizi hastaneye götürmek için yeşil beyaz bir Ford Rural'la geldi. Toprak sahipleri plantasyonu gezerken –kendi aramızda böyle diyorduk– bu Rural'ı kullanıyorlardı, kâhya Sutério ata binmek istemediğinde, kasabaya gitmek ve büyük tarlaları dolaşmak için onu sürerdi.

Annem kanı durdurmak için yatakların ve masanın üzerinden battaniye ve havlu getirdi. Titreyen ellerle eve yakın bahçelerden ot toplayan babama telaşla bağıyordu, çaresizliği iyice tizleşen sesine yansımıştı, şaşkınlıkla etrafına bakınıyordu. Babamın topladığı otlar, hastaneye giderken dualar ve tılsımlı sözler eşliğinde kullanılacaktı. Belonísia'nın gözleri ağlamaktan kızarmıştı, benimkilere gelince hissetmiyordum bile, annemiz de afallamış bir halde ne olduğunu, neyle oynadığımızı sorup duruyordu ama anlaşılması imkânsız uzun iniltilerle cevap verebiliyorduk ancak. Babam dili sahip olduğu birkaç gömlekten birinin içine sarmış elinde tutuyordu. O halde bile kopmuş organın kendi kendine bağırıp ne olduğunu anlatacağından, meraklılığımızı, inatçılığımızı, suçumuzu, büyü-kanneme ve eşyalarına karşı kaygısızlığımızı ve saygısızlığımızı ele vereceğinden korkuyordum. Daha da beteri, avladıklarımızı ve kümes hayvanlarını kestiğini, hatta insanları öldürdüğünü bildiğimiz halde ağzımıza bir bıçak koyacak kadar sorumsuz olduğumuzu anlatmasıydı.

Babam, küçük kumaş topunu çıkmadan önce topladığı otlara sardı. Arabanın camından kardeşlerimin büyükanneimin etrafında toplandıklarını görebiliyordum, komşumuz Tonha teyze onu kolundan tutmuş içeri götürüyordu. Yıllar sonra bugünü, büyükanneimin afallamış halde, torunlarına hakkıyla bakamadığını düşünerek göz yaşlarına boğulmasını pişmanlıkla hatırlayacaktım. Annemin acısını, hastane yolunda mırıldandığı dualardan ve hep sıcacık olan nasırlı ellerinin sanki akşam ayazında kalan bir kova suya batırılmış gibi buz kesmesinden anlayabiliyorduk.

Hastanede birinin gelip bizimle ilgilenmesini bekledik. Annemle babam odanın bir köşesine yığılmışlardı. Babamın değiştirmeye vakit bulamadığı, toz toprak içindeki pantolonu gözüme ilişti. Annemin başına renkli bir örtü sarılıydı. Tarlada başını güneşten koru-